

Thema II: Samenleving wagen

Sinds wij mensen leven, leven wij als mensen samen. Wij zijn feitelijk geen eenlingen (“Einzelgänger”) die enkel samenkomen om het voortbestaan van de populatie te verzekeren en vervolgens weer alleen door het leven gaan. In de dierenwereld vindt men voorbeelden van dit solitair gedrag (sommige zoogdieren, vissen etc.).

Wij mensen zijn van nature een ‘homo sociale’ (“homo politikos”).

- Gen. 2, 18a: “Het is niet goed dat de mens alleen blijft.”
- Aristoteles: De mens is van nature een “homo sociale” (cf. Aristoteles, Politica I, 2);
- Het evolutionaire succes van de mens: coöperatieve en communicatieve intelligentie.

Korte historie van menselijke samenlevingsvormen

- Prehistorie: een natuurlijke werkverdeling tussen mannen (jagen) en vrouwen (verzamelen, verbouwen, voedsel toebereiden): noodzakelijk als primaire strategie want ‘leven’ betekent: ‘zorgen om te overleven’;
- indeling van de groepen in stammen (‘tribes’) en clans (opkomen van eerste binnen-hiërarchieën: ‘de priesters’, ‘de wijzen’, ‘de oudsten’, ‘de schamanen’ etc.);
- ‘taal’ als differentiatiekenmerk voor de ontwikkeling van verschillende volkeren (vgl. Gen. 11, 1-9);
- ontwikkeling en organisatie van gemeenschappen tot samenhangende volkeren, onder leiding van een koning (eerste monarchieën; vgl. ‘Farao in Egypte’); interessant: het Bijbelse boek ‘Exodus’ biedt etnologisch gezien een verslag over de wording van het volk ‘Israël’, nog wel door God zelf geïnitieerd (familie van Jacob vertrekt uit eigen landstreek v.w. hongersnood; ballingschap in Egypte [430 jaar]; groeit uit tot een volk; vertrek uit Egypte met 600.000 mensen [!], bezitneming van het land [overtocht door de Jordaan], vestiging als volk in de landstreek van andere volkeren);
- “Achszenzeit” (800 – 200 v. Chr.): volkeren worden wereldwijd geregeerd door vorsten (koningen): monarchie;
- rond 450 v. Chr.: Athene waagt voor het eerst het experiment van de ‘democratie’ (Pericles).
- Aristoteles evalueert in zijn ‘Politica’ de verschillende vormen van heerschappij: monarchie – tyrannis; aristocratie - oligarchie; politie – democratie; Het begrip ‘democratie’ gebruiken wij vandaag de dag voor dat wat Aristoteles ‘politie’ noemde;
- Het Romeinse Rijk: vanaf 30 v. Chr. een keizerrijk (monarchie);
- Vervolgens: in de Middeleeuwen worden in de bekende cultuurkringen de volkeren overal geleid door een vorst/koning/keizer.
- Periode van het ontstaan van ‘moderne’ politieke theorieën: Machiavelli (‘De vorst’), Erasmus (‘Utopia’). Thomas Hobbes (‘Leviathan’), Jean-Jaques Rousseau (‘contract social’).

- 1787: oprichting van de Verenigde Staten van Amerika met **de eerste democratische grondwet in de moderne tijd** (“We, the people...” – preambule van de grondwet);
- sindsdien zijn er naar het voorbeeld van deze eerste grondwet **in vele landen van de wereld democratische staten** ontstaan; voor Europa was hier vooral de Franse revolutie de beslissende katalysator. Het democratisch model van de menselijke samenleving bleek niet alleen sociaal en politiek maar in het bijzonder **ook economisch succesvol** te zijn. Daarom garandeert een ‘liberale democratie’ niet alleen in de individuele vrijheidsrechten maar ook de vrije handel. Door het toestaan van een vrije markteconomie werd de industrialisering in gang gezet en kon een steeds hoger welvaartsniveau worden bereikt.
- Naast de liberale democratieën bleven echter in vele landen van de wereld ook monarchieën of autocratische dictaturen bestaan (cf. Nabije Oosten, Azië en Afrika). Bovendien hebben enkele landen sinds 1917 ook het **‘experiment’ van het communisme** gewaagd; wij zelf zijn in 1989/1990 getuigen geweest van de historische omwenteling van het ineenstorten van dit systeem in de communistische kernlanden, maar zien ook dat daaraan in enkele landen nog wordt vastgehouden (China, Cuba, Noord-Korea).
- **Sinds de jaren ’90 van de 20^e eeuw:** na de ‘overwinning’ op het communisme: **naïeve voorstelling van het Westen dat de liberale democratie en het kapitalisme zich vanzelf overal ter wereld zullen doorzetten:** 1) markt en investering moeten voorop lopen, dan volgt de democratie van zelf; 2) hoe meer geld en rijkdom de rijken van deze wereld hebben, hoe meer ook de armen ervan zullen profiteren; de interesses van de rijken zijn ook de interesses van de armen. Uiteindelijk bleek dit dus een grote tweevoudige illusie, en daar moeten vooraanstaande economen toch wel het boetekleed aantrekken.
- **Vanaf het begin van het 3^e millennium:** ontstaan van een tweetal nieuwe fenomenen die de democratisch-kapitalistische samenlevingen bekritisieren oftewel bedreigen: **het internationale terrorisme en het populisme.** Uiteraard zijn zij niet hetzelfde, want het eerst in het oog vallende verschil is natuurlijk: het ene komt van buitenaf (terrorisme; de ‘anderen’) en het andere van binnenuit (populisme; ‘wijzelf’), maar er zijn een aantal punten waarin zij elkaar raken en invloed uitoefenen op Westerse democratieën.

Dit is de status quo anno 2016. De laatste 15 jaren houden ons terrorisme en populisme in beweging en brengen het politieke en sociale landschap in beroering. Zij hebben nolens volens in ons denken en leven iets veranderd, dat zijn effecten heeft op de huidige mentaliteit en niet op de laatste plaats op de toekomst van de staten en de statengemeenschap. Daarom is het zinvol terrorisme en populisme in een exkurs apart onder ogen te zien.

Exkurs: terrorisme en populisme

- via mediale bemiddeling zijn terrorisme en populisme sinds een jaar of vijftien onze **dagelijkse begeleiders** geworden; er zijn nog nauwelijks nieuwsuitzendingen waar het een of het ander, of beiden niet worden vermeld;

- iedereen van ons weet (ervaringsverschijnsel): door herhaling ontstaat gewenning, en gewenning wordt een on-gereflecteerd deel van ons zelf.
- De **bijzondere gewenning** aan terrorisme en populisme: wij zijn eraan gewend geraakt **dát** deze fenomenen er dagelijks zijn, maar **niet aan de gevoelens en bevindingen** die zij veroorzaken: de gevoelens van ongemak, van onzekerheid, van angst. Wij zeggen wel ons daardoor niet te willen laten beheersen (vooral na elke nieuwe aanslag), maar in een onderstroom van het bewustzijn spelen zij toch mee.
 - Er is vooral het besef (of de angst) gegroeid, dat, als één van deze bewegingen eens helemaal van de ketting zou worden gelaten, dat zij dan het potentieel in zich dragen de wereld en **onze samenleving voorgoed te veranderen** (na de verkiezing van Donald Trump als president van de VS [08-11-2016]) leeft dit gevoel nu heel sterk in de Westers wereld; zie bij voorbeeld: 'Die Zeit', 48(2016), 40: pessimistisch scenario: "Mit dem Sieg von Donald Trump ändert die Weltgeschichte ihre Laufrichtung": ondanks 'one world' krijgen wij weer muren; slang van het kapitalisme ontdoet zich van haar democratische huid: terug blijft een soort 'hybride-democratie': hyperkapitalisme om de mensen zoet te houden en een fascistische autocratie die elke cultuur en vrij denken uitschakelt);
 - Vervolgens: een ander aspect speelt eveneens een rol: sommige **motieven en verwijten** van het terrorisme en/of het populisme kunnen wij (misschien) **tot op zekere hoogte begrijpen**:
 - o een **decadente Westerse levensstijl**: onderzoeken laten zien dat geld niet gelukkig maakt [een salaris van ca. € 75.000 per jaar voor een gezin met 2 kinderen is een zekere grens, wat daar bovenuit gaat verhoogd niet werkelijk het 'gelukkig-zijn']; daarentegen: geen geld maakt wel ongelukkig);
 - o **de hybris van een liberale elite**: decennia lang het vertonen van amorele en antigodsdienstige houdingen; steeds groter wordende afstand tussen arm en rijk;
 - o ontstaan van **parallelwerelden in een en dezelfde samenleving** (niet alleen de criminele onderwereld, maar evenzeer de criminele 'bovenwereld'; de enige plek waar de verschillende samenlevingen nog samenkomen, is het voetbalstadion en het tankstation; niet in elkaars huizen, niet in de restaurants, niet in de clubs, niet in de kerk, niet de verenigingen);
 - o >>> dat betekent dat er bij [een toenemend aantal?] mensen ook **zekere 'sympathieën' kunnen liggen bij deze verwijten en motieven**, die door terrorisme en populisme worden geopperd; maar tegelijkertijd leeft er uiteraard schroom en angst om ze te ventileren en te communiceren [behalve, en deze ontwikkeling zien we nu kennelijk: in het stemhokje, want daar ben je aan niets en niemand verantwoording verschuldigd]; omdat deze thema's bezet zouden zijn door terrorisme en populisme, en uiteraard wil men zich er niet op deze wijze mee identificeren.
 - Het **gevolg** is dan ook: wij en onze tijdgenoten durven feitelijk **geen discours aan te gaan over deze taboe-thema's**. Ze zijn op een **tweevoudige wijze**

taboe: enerzijds omdat wij bij deze thema's onze eigen leefstijl en dus ook ons eigen handelen en onze moraal kritisch onder ogen moeten zien; maar moraal hadden wij in de moderne tijd nu eenmaal naar het privé terrein gedelegeerd, zodat de staat er niets meer over te zeggen heeft (scheiding van recht en moraal); **anderzijds** zijn deze thema's taboe vanwege het feit dat terrorisme en populisme ze wél thematiseren en de Westerlingen dus niet daarmee geïdentificeerd willen worden. Zo raakt men in een impasse en een **verlamming (paralyse) van de discours**.

- Wellicht houden wij hier **onbewust een opmerkelijke geschiedenisvisie aan**: dat de geschiedenis van de mensheid namelijk altijd progressief vooruit zou moeten gaan (cf. Hegel?). Wat wij eenmaal als succes hebben bereikt en geboekt, kan niet meer ter discussie worden gesteld, omdat wij toch alsmaar vooruit gaan (bij iedereen spookt in het hoofd: 'Wij kunnen de klok toch niet terugzetten!' – 'Totschlagargument'). De vraag is dan toch: wie is dit '**wij**'? En: '**waarheen**' gaan wij dan vooruit? En: betekent 'een klok niet terugzetten' ook tegelijkertijd een verbod op zelfreflectie en zelfcorrectie? - Of zouden wij met Hegel moeten zeggen: "Im Laufe der Geschichte kommt der Weltgeist immer mehr zu sich selbst?" > vraag: "Welk idee hebben wij eigenlijk van de geschiedenis, als de vooruitgang erin bestaat, vooruit te gaan?" (> progressiefetischisme).
- In die zin zijn terrorisme en populisme – zo erg ze op zichzelf ook zijn - een **uitdaging voor een kritische uiteenzetting met ons eigen zelfverstaan** aangaande onze samenlevingsvorm en –attitudes.
- Om een begin te maken zouden wij een **zelfkritische discours** kunnen starten met een aantal thema's die vraagstukken rond **rechtvaardigheid en vrijheid, menselijke waardigheid, ecologische en intermenselijke verantwoordelijkheid** en **godsdienstvrijheid** aan de orde stellen;
- dit betekent dus ook **een eerste erkenning** dat wij deze kwesties noch in de universele verklaring van de mensenrechten noch in de mainstreamingen al definitief hebben afgesloten; we zullen de gedachten van 'gepasseerde stations' opnieuw ter discussie moeten stellen. Wij zullen opnieuw de vragen moeten stellen: "**Hoe willen wij eigenlijk leven?**" - "**Wat is de beste van alle samenlevingen?**" Dit betekent dan ook, geen angst ervoor te hebben dat wij onze leefwijze op enkele punten misschien moeten bijstellen. Geen angst ervoor te hebben dat ons iets wordt afgepakt dat wij meenden te hebben verworven. Dit zou het **waagstuk** moeten zijn van wat wij aan het begin de titel hebben gegeven: **samenleving wagen**.
- Daarmee wil ik **niet beweren dat terrorisme en populisme nu een soort gezonde 'corrigerende factoren' zouden zijn op onze samenleving**. Zij zijn het niet '**als** populisme' en niet '**als** terrorisme', want deze zijn in hun eigen aard zeker altijd af te keuren, maar op een verwijderde manier zetten zij ons aan het denken, of de liberale democratie zelf een 'blok waarheid' is die te allen tijde onaangetaast moet blijven, of dat 'liberale democratie' tot zelfcorrecties in staat is die niet alleen marginaal enkele bijzaken raken (trefwoord: 'hervormingen') , maar die fundamenteel ook de twee pijlers van de vrijheid en de rechtvaardigheid (dialectiek van 'ik' en 'wij') verder willen denken en ontwikkelen.

Welke vragen voor een idee van een toekomstige maatschappij (Utopia?) zouden wij ons kunnen, willen of moeten stellen?

- Was is een **gezond evenwicht tussen een individuele persoonlijke vrijheid en een sociale binding aan een gemeenschap**? Is er een prioriteit tussen individu en gemeenschap, zonder dat de ene het ten opzichte van de ander moet begeven?
- Hoe overbruggen wij de **discrepantie tussen een progressieve wetenschap en techniek (robotica, biomedische wetenschappen) en een schijnbaar stagnerende menselijke moraal** (toenemende verbale en fysieke agressie; digitale shit-storms etc.; mediaal executeren en afslachten van mensen) ?
- Hoe bereid zijn wij de (schijnbare) verworvenheden van een liberale democratie (economische modellen; samenlevingsmodellen; mens- en wereldbeelden; conflicterende artikelen van de universele verklaring van de mensenrechten) aan een kritische toetsing te onderwerpen?
- Welk **mensbeeld** staat ons toekomstig voor ogen wanneer wij over leven, over gelukkig leven en over een geordend samenleven nadenken? ('homo sociale', 'homo rationale', 'homo oeconomicus', 'homo faber', 'homo ludens', 'homo religiosus', 'homo passionis' etc.)? Is het niet de antropologie die beslissend zal zijn over ons samenleven en de inrichting van staten en – gemeenschappen?
- Hoe denken wij toekomstig over de zogeheten '**neutraliteit van de staat**'? Deze bestaat erin dat de staat zich niet met voorstellingen van het 'goede leven' ('way of life') te bemoeien heeft. De staat is er om voor de randvoorwaarden te zorgen: economisch verkeer te garanderen; zelfverdediging te organiseren; een algemeen rechtssysteem in te richten dat veiligheid en autonomie waarborgt. Daarentegen was **Aristoteles** van mening dat **de staat ook de taak heeft een goed karakter van zijn burgers te bevorderen en zodoende hen tot 'goede' burgers op te voeden**. Aristoteles argumenteert daarbij **teleologisch**, wil zeggen hij veronderstelt dat de mens geroepen is zijn eigen natuur te verwezenlijken doordat wij onze specifiek menselijke vaardigheden en eigenschappen ontwikkelen (moreel en intellectueel). De liberale democratie ziet dit echter als dwang en inmenging in de persoonlijke keuzevrijheid van elke mens. Het vrij beslissende zelf van de mens en de neutrale staat gaan hand in hand. Juist daarom hebben wij een rechtsruimte nodig - zo de liberale staatstheorie - die ten opzichte van de individuele doelstellingen van elke mens neutraal is en zich niet in morele of religieuze zaken wil mengen. De vraag zal nu echter zijn: moeten wij deze theorie van de volledig neutrale staat niet overdenken, juist omdat wij door populisme en religieus fundamentalisme op ons moreel en godsdienstig karakter worden aangesproken? De liberale democratieën worden immers op het (volledig) ontbreken van morele en godsdienstige houdingen uitgedaagd. Waarschijnlijk durven wij dat nog niet zo te erkennen, omdat we eraan gewend zijn geraakt de terreinen van moraal en religie uit het openbaar leven te hebben verwijderd en wij bovendien bij deze gedachte een naar gevoel van betutteling krijgen, maar we zullen er wel niet omheen komen om dit toch weer te thematiseren. **Men bedenke:** is het niet zo dat juist de omstreden vragen van rechtvaardigheid en recht morele en religieuze controverses opwerpen? Bij voorbeeld de opvang van vluchtelingen? Of de regulering van het bankenwezen? Of de vraag naar een zogenaamd 'voltooid leven'?

Het is duidelijk dat deze fundamentele vragen niet alleen door politici kunnen worden besproken en beantwoord. Hier zou dus een zeer brede discussie moeten ontstaan, die geen aanrakingsvrees heeft om radicaal te denken en ook aan radicale voorstellen (oplossingen) durft te denken.

Maar op dit moment lijkt ons de tijd weg te lopen, want een dergelijke discours heeft nu eenmaal tijd en bezonnenheid nodig, maar gehouden en aanstaande verkiezingen in Amerika en Europese landen geven de indruk, dat vele mensen op dit moment vooral kiezen voor de verandering als zodanig, voor de wissel, voor het onbekende andere. Hier wordt dus een maatschappijmodel gewaagd dat omwille van het beloofde **'system change'** een aantal ongekende risico's op de koop toeneemt. De geplande, doorberekende, voorspelbare politiek heeft voor velen een soort verzadigingspunt bereikt: niet nog meer van hetzelfde! Het lijkt alsof de mensen op het moment door een tunnel gaan: of aan het einde van die tunnel een afgrond wacht of het beloofde land: we weten het (nog) niet...

De vraag is natuurlijk ook wel gewettigd: **waarom zouden wij niet eens dit risico willen nemen?**

Kennelijk is een groeiend aantal mensen – en niet alleen de 'achtergeblevenen' of de 'ontevreden' of de 'radicalen', nee ook meer en meer mensen die de anonieme processen en grootschalige projecten [om goede redenen] niet meer zien zitten – bereid om iets nieuws te wagen. Ook mensen zoals u en ik – die vooralsnog financieel-economisch niet te klagen hebben, die in deze maatschappij de grootst mogelijke vrijheid genieten, die van buiten bezien geen redenen hebben om aan de stand van zaken en de voortgang van deze zaken iets te veranderen. Een graadmeter hiervoor zijn de volledig verkeerde prognoses van het kiezersgedrag in Groot-Britannië en Amerika. Dit werd overal wel met verbazing vermeld, maar de betekenis hiervan wordt onderschat. Want het geeft aan dat de stemmingen, de mentaliteiten van de mensen op dit moment totaal onvoorspelbaar zijn. Er leeft dus 'iets' in de hoofden en harten van veel mensen dat nog niet aan de oppervlakte is gekomen. 'Iets', dat nog niet met even veel woorden is uitgesproken. 'Iets' waar politici en analisten toch wel van wakker zouden moeten liggen, want dit 'iets' steekt opeens de kop op wanneer na een verkiezing stemmen worden geteld.

Hoe komt dit?

Wat zit hier (eventueel) achter?

Wat gebeurt in dat kleine stemhokje, en wel veelvuldig?

Hoe komt het dan een aantal kruisjes op een formulier nu de richting van onze wereld gaan veranderen?

Omdat die kruisjes - en dat is de kracht en de zwakheid van de democratie tegelijk – voor het eerst sinds decennia een **gemoedsstand van veel mensen signaleren, die tot nu toe verborgen was maar die zich nu baan breekt**. Als ik het juist zie vindt hier dus een vertaalslag plaats, en wel **een vertaalslag van een psychologische onmacht naar de macht in het stemhokje**. De macht van het getal, de stemmen, is feitelijk de vertaling van de geestelijke onmacht van vele mensen.

Wat is daarmee bedoeld? Waarom zijn mensen zogenaamd onmachtig? Wat is bedoeld als gezegd wordt: "We hebben genoeg van dit systeem." – "We keren ons tegen de elite." – "We willen verandering." –

Naar welke categorieën zou men moeten kijken om hier een beter beeld van te krijgen? Wat is dan de algemene tendens en de tijdgeest geweest die men nu niet meer wenst? Een schema waar dit wat duidelijker wordt, zijn de **tegenstellingen** die in ons leven altijd een beslissende rol spelen zonder dat wij erop reflecteren:

man	-	vrouw
blank	-	zwart
arm	-	rijk
christen	-	moslim
God	-	mens
burger van eigen land	-	wereldburger

Wanneer wij deze tegenstellingen analyseren, dan valt wellicht op, dat hier altijd zogenaamde identiteiten verwoord zijn, die tevens tegenover andere identiteiten staan. Een tweede element is, dat wij allen deel uit maken van deze zeer algemene identiteiten en er door geboorte, door keuze of door omstandigheden bij horen. Wij kunnen er ons niet van losmaken en ons afscheiden. Lid te zijn van een partij of in een vereniging kan worden opgezegd, een bepaalde taal te spreken of niet kan worden geoefend, werkzaam te zijn of niet kan worden gekozen enz. Vele deelaspecten van het concrete leven vullen wij als vrij gekozen activiteiten zelf in.

Maar deze **eerste algemene categorieën** zijn met ons verbonden, vergroeid, en aan ons meegegeven en doorgegeven.

Met deze **basicategorieën van ons mensen** moeten feitelijk alle landen en ook alle bestuurders en regeringen rekening houden. Vooralsnog zijn dat de fundamentele kaders waarop persoonlijke identiteiten en identiteiten van een volk zijn opgebouwd. Zover, zo goed.

Maar wat is nu gebeurd in de laatste decennia, grofweg vanaf het einde van WO II? Deze basicategorieën zijn in toenemende mate onder druk komen te staan. Waardoor? Door heel sterke tendensen tot egalisering.

- het biologische factum van man- of vrouw-zijn is meer en meer een kwestie geworden van een keuze-identiteit (extreem feminisme, gender-theorie);
- de rassendiscriminatie werd wereldwijd steeds meer verminderd, met het hoogtepunt het einde van de apartheid in Zuid-Afrika; desondanks zijn de spanningen tussen de rassen niet verdwenen en lijken in de laatste jaren opnieuw toe te nemen;
- de belofte van het kapitalisme en het communisme was het verdwijnen van de verschillen tussen arm en rijk. Vooral na de val van het communisme leek het neokapitalisme nu iedereen tot een aanvaardbaar inkomen te helpen; door corruptie en excessief gedrag van een kleine financiële elite, is de verdeling van de rijkdommen echter volledig scheef gegroeid (vgl. belastingfraudes van sporters, managers etc.); juist de mensen die makkelijk een heel weeshuis kunnen onderhouden, gaan steeds meer een scheve schaats rijden. De discrepantie tussen rijk en arm is alleen maar groter geworden;
- voor een extreme liberalisme telt religie niet (is pure projectie); dus moeten de mensen als goede humanisten feitelijk van alle godsdienst afzien; het liberaal humanisme is het ideaal. Maar we zien feitelijk dat een groot deel van de

mensen helemaal niet wil afzien van godsdienst, in tegendeel het is een blijvend identiteitsmerkmaal, en dus worden ook de verschillen van de religies weer duidelijk en relevant;

- het godsgeloof is ondanks alle verwachtingen van het extreem liberalisme niet verdwenen;
- de globalisering heeft niet het effect gehad dat de mens zich nu meer 'Europeaan' of 'wereldburger' is gaan voelen; de mensen reizen wel door de wereld en verkennen de wereld, maar zij leveren daardoor niet hun historische, familiale en culturele identiteit in; in de ogen van het liberalisme moest dit eigenlijk verdwijnen en meer gericht worden op een universeel burgerschap, maar de nationale gevoelens en identiteiten werden daarentegen veel meer versterkt.

Er verschijnt hier een sterk paradox ten tonele: een liberale democratie heeft de pretentie heel pluriform te zijn, zeer tolerant, zeer respectvol, maar in feite heeft er een beweging plaatsgevonden naar een sterke uniformering van het denken en van een enkel leef-model. Dit denk- en leef-model wordt als het enige ware gepropageerd en het heeft als hele praktische consequentie dat alle verschillen feitelijk moeten verdwijnen.

De vraag hieromtrent is dus zeker ook: Waarom heeft men op dit '**monistisch egalitarisme**' aangestuurd?

De liberale democratie had de verwachtingen dat juist deze fundamentele tegenstellingen moeten worden opgeheven. De overwinning van de verschillen zouden dan leiden tot een rechtvaardigere, betere en vreedzamere wereld. Deze gedachte is op zich ook zeer aantrekkelijk en lovenswaardig, want zij heeft als doel een heilsbelofte van een universeel broederschap. Deze 'one world' – zo de onuitgesproken vooronderstelling – kan echter alleen worden gerealiseerd als de tegenpolen verdwijnen. Op de achtergrond speelt hier wel een **Hegeliaanse geschiedenisvisie** mee, in de zin dat de thesis en de antithesis (de tegenstellingen) elkaar in een strijd en gevecht op den duur elkaar opheffen en tot een synthesis leiden, een hoger, veelbelovend niveau van een universeel broederschap. Voor Hegel die deze geschiedenisvisie heeft ontwikkeld, heeft dit 'opheffen' ('aufheben') echter een drievoudige betekenis:

- 'negare' (teniet doen)
- 'conservare' (bewaren)
- 'elevare' (op een hoger niveau tillen)

In Hegels visie moet daarbij wel aan alle drie bewegingen (negare, conservare, elevare) recht worden gedaan. Dat betekent dat een nieuwe synthesis telkens het beste van de thesis en antithesis in zich verenigd en op een hoger niveau tilt (meer gerechtigheid, meer vrede, meer welvaart etc.). **Thesis en antithesis zijn dus wezenlijk constitutieve elementen om de synthesis te bereiken.** Hegel zelf ziet dit als een natuurlijk proces in de geschiedenis van de wereld gebeuren.

In een **egalitaristische geschiedenisvisie** worden thesis en antithesis daarentegen enkel en alleen doelbewust genegeerd. Vanuit een hoger plan (vooringenomen positie) staat dus van te voren reeds vast dat thesis en antithesis feitelijk waardeloos zijn, discriminerend, intolerant, onrechtvaardig, inhumain etc. Daarom moeten zij kost wat kost worden opgeheven, maar enkel en alleen in de zin van teniet doen,

zonder dat er ook maar iets van hun mag overblijven, laat staan van daaruit tot een hoger niveau mag leiden. **Hegeliaans gesproken wordt het element van het 'conservare' helemaal over het hoofd gezien.** Concreet toegepast op de tegenstellingen betekent dat dan:

- De mens is niet meer van nature 'man' of 'vrouw', je bent alleen dat wat je wilt zijn.
- De mens staat niet tegenover een Schepper-God, maar hij moet zelf zijn eigen heer en meester worden, de schepper van zichzelf; God wordt genegeerd en er mag van Hem dan ook niets meer overblijven, dus vooral geen geloof in Hem.
- De mens moet zijn 'blank-zijn' of 'zwart-zijn' volledig vergeten en alleen nog maar kijken naar zijn 'mens-zijn'; maar dat je in de spiegel nog altijd een blanke of een zwarte ziet, mag niet meer worden gezien en gezegd.
- De christen en de moslim moeten niet meer kijken naar de verschillen van hun godsdiensten, maar enkel en alleen nog naar datgene wat zij gemeenschappelijk hebben, het abstracte geloof in één God; maar dat dit geloof van de concrete christen en de concrete moslim wortels heeft gekregen in de leefwereld en leefwijze van mensen wordt volledig over het hoofd gezien.
- De mens moet niet meer denken in de categorieën van 'onderscheid maken', van differentiatie, maar enkel en alleen nog maar in de categorie van harmonie en gelijkheid; maar dat ons denkapparaat en onze denkwijze nu eenmaal 'van nature' erop gericht is om te analyseren en tevens te synthetiseren, wordt volledig over het hoofd gezien.

In een egalitaristische geschiedenisvisie heeft de nieuwe staat en de nieuwe mens volledig gebroken met zijn geschiedenis, met zijn verleden, met zijn tradities, met zijn wortels, met zijn denkwijzen. De op zich zeer eerbare tolerantiegedachte tegenover de andere en het andere wordt omgebogen in het opheffen van de verschillen en tegenstellingen, zonder dat er nog maar iets van mag worden bewaard.

Het lijkt erop dat juist – ironie van de geschiedenis - door terrorisme en populisme nu duidelijker wordt dat zo'n ideaal of idool van een liberale democratie zelf een zekere utopie is, **die vooral vergeten is dat vooruitgang ook altijd betekent de concrete mensen met hun geschiedenis, hun gevoelens, hun verlangens, hun tradities mee te nemen.** Verrijzen tot nieuw leven kan alleen als de identiteit van de verrezene dezelfde is en vaststaan, en niet door één entiteit af te breken, te vernietigen en een andere entiteit uit de hoed te toveren.

Dus: wat is dan nu eigenlijk in onze liberale democratieën de laatste decennia gebeurd? Als de hier beschreven tendens tot een egalitarisme juist is, dan is het volgende gebeurd: er is vooral **geweld aangedaan aan een aantal fundamentele vermogens van de mens:**

- natuurlijk aanvoelen / intuïtie
- gezond verstand
- biologische toerusting

- geloofsinstellingen en –houdingen
- ‘natuur’ van de mens
- het onderscheidingsvermogen en de onderscheidingswerkwijze van de ‘ratio’

Deze vermogens zijn **de waarnemings- en kennisvermogens van de mens**. Zij zijn juist ook de vermogens waardoor wij een **wereldbeeld en een leefwereld** opbouwen.

Juist deze vermogens zijn het immers die het mogelijk maken dat wij in onze wereld verschillen kunnen kennen en aanbrengen. Zij stellen ons in staat een pluriforme wereld op te bouwen en die ook als pluriforme wereld te accepteren en te waarderen. Maar als druk wordt uitgeoefend om vooral deze verschillen en tegenstellingen niet meer op hun waarde te schatten, als zij zelf belachelijk worden gemaakt of als achterlijk, intolerant en ouderwets worden gedeclareerd, dan zijn het dus niet alleen deze tegenstellingen die worden aangevallen, maar de mens zelf, die in een natuurlijk aanvoelen, met zijn gezond verstand, met zijn geloofsovertuigingen en met zijn verstandelijke werkwijze zijn leefwereld en zijn omgeving **juist zo verschillend begrijpt**.

Deze menselijke vermogens worden in een egalitaristische stroming normatief opgeladen, wil zeggen, doordat zij ons in staat stellen verschillen en onderscheid aan te brengen, zijn zij moreel reeds verwerpelijk verklaard. Men zou kunnen spreken van een moralisering van de (natuurlijke) menselijke vermogens, vooral van het menselijke onderscheidingsvermogen. Dit heeft dan in een reductionistische visie alleen nog maar zijn plaats binnen de neutrale empirische wetenschappen.

Natuurlijk zou men in een reactie nu kunnen vrezen dat wij dan dus feitelijk in een eeuwigdurende strijd tussen de tegenstellingen moeten leven. Had de filosoof **Heracitus** toch al gelijk toen hij beweerde dat ‘de oorlog de vader van alle dingen is’? Was het niet zo dat de Verlichting de weg had gewezen om de verschillen nu eens voor ooit te overwinnen? Of zoals **Carl Schmitt** in de 20^e eeuw beweerde dat het eigenlijk politieke gelegen is in het feit dat de mens in de tegenstelling van vriend en vijand leeft?

De reactie op deze moralisering van de menselijke vermogens is dan snel gelegen in een sterke beklemtoning van de verschillen en tegenstellingen. Al te snel beroept men zich dan weer op de pure biologie, op ‘macho’-gedrag, op een taal die zogenaamd geen blad voor de mond neemt, die open en eerlijk zegt wat men zoal denkt, die de ‘political correctness’ vaarwel zegt. Dan zien we dus weer het tegengestelde extreem, in zoverre de fundamentele menselijke vermogens zonder enige kritische waardering weer ‘van stal worden gehaald’. Populistische partijen kiezen graag deze weg, als tegenreactie, maar dus ook op een zeer onkritische wijze.

Van een egalitarisme is zeker te leren dat de tolerantiegedachte, dus het respect voor een andere visie, voor andere overtuigingen, voor een ander geloof heel hoog moet worden gehouden. Anderzijds moet dit niet tot een normatieve dwang leiden om dan maar alle tegenstellingen af te schaffen, maar eerder de mensen te bemoedigen hun eigen overtuigingen zo goed mogelijk met de sterkst mogelijke (rationele) argumenten naar voren te brengen. Dan mag iedereen de vrijheid en de kans krijgen om zelf een keuze te maken, die weer een ander voor zichzelf niet hoeft te accepteren, maar wel te respecteren. Zo zouden wij een samenleving wagen die

de spanning tussen identiteit (eenheid) en differentiatie (veelheid) kan volhouden zonder dwang op een ander uit te oefenen. Dat is beslist niet de meest makkelijke oplossing, omdat het veel uithoudingsvermogen en soms ook incasseringsvermogen vraagt, maar wel een weg die de ruimte geeft aan onze fundamentele vermogens als mens, om de waarheid van de dingen meer en beter op het spoor te komen.